

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
УКРАЇНИ**

**Харків
2020**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
УКРАЇНИ**

I семестр 2020/2021 н.р.

відповідно до наказу ректора
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
№ 373—с від 27.08.2020 року
«Про навчальний процес у 2020-2021 навчальному році»
(змінені)

для студентів 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»

**Харків
2020**

Теми і плани семінарських занять з історії держави і права України (І семестр 2020/2021 н.р.) для студентів 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / уклад. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 16 с.

У к л а д а ч і А.О. Булгаков
 В.М. Єрмолаєв
 К.М. Лісогорова
 А.А. Омарова
 Ю.М. Походзіло
 В.О. Рум'янцев
 І.М. Скуратович
 Н.С. Стеценко
 Н.О. Харасик
 Д.А. Шигаль

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2020

Тема 1. Пам'ятки права Київської Русі та Галицько-Волинської держави

П л а н

1. Загальна характеристика пам'яток права Київської Русі.

- а) міжнародні договори;
- б) Руська Правда;
- в) церковні статuti князів Володимира і Ярослава.

2. Загальна характеристика пам'яток права Галицько-Волинської держави. Князівські грамоти.

3. Правовий статус населення за Руською Правдою: князя, боярина, дружинника, смерда, закупа, рядовича, челядина, холопа, ізгоя.

- 4. Право власності і спадкове право за Руською Правдою.
- 5. Зобов'язальне право за Руською Правдою:
 - а) зобов'язання, що виникали із договорів;
 - б) зобов'язання, що виникали при причиненні шкоди.
- 5. Система злочинів і покарань за Руською Правдою.
- 6. Суд і судочинство за Руською Правдою.
- 7. Досудові відносини сторін: заклич, звід, гоніння сліду.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Історія держави і права України: підручник / за ред. В. Д. Гончаренка. 2-ге вид. переробл. і допов. Харків: Право, 2019. 552 с. (далі: Підручник)

Шевченко А. Є. Історія держави і права України: навч.-метод. посібник / А. Є. Шевченко, С. В. Кудін. Вінниця: ТОВ «Твори», 2020. 688 с.

Хрестоматія з історії держави і права України: у 2 т.: навч. посіб. для студентів юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Т. 1: 3 найдавніших часів до початку XX ст. / уклад.: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2000. 472 с. (далі: Хрестоматія Т.1.).

Київська Русь: пам'ятки права (X-XIII ст.): тексти, переклади, коментарі: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв. Харків: Право, 2020. 224 с.

Головко О. М., Греченко В. А. Право Київської Русі в дослідженнях вчених університетів на теренах України у XIX – на початку XX ст. Харків: Константа, 2018. 472 с.

Косяченко М. І. Потік та пограбування як покарання в українському законодавстві часів Київської Русі. *Право XXI століття: становлення та перспективи розвитку*: зб. наук. пр. Миколаїв. 2006. С. 342–344.

Усенко І. Б., Ромінський Є. В. «Руська Правда». *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т.1: Історія держави і права України / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін. С. 649–653.

Бойко І. Й. Галицько-Волинська держава. *Велика українська юридична енциклопедія*. Т.1. С. 179–185.

Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2014. С. 77–94.

Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.): навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. С. 51–55.

Кульчицький В. С., Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Галицько-Волинська держава (1199–1349): монографія. Львів: БІБЛЬОС, 2005. 280 с.

Тема 2. Формування української держави за часів визвольної війни у 1648 – 1654 рр.

П л а н

1. Причини формування української національної держави.
2. Адміністративно-територіальний устрій України у 1648 – 1654 рр.
3. Органи публічної влади:
 - а) загальновійськова рада;

- б) гетьман та генеральний уряд;
- в) полковник та полковий уряд;
- г) сотник та сотенний уряд;
- д) городовий, курінний, сільський отамани.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Підручник.

Хрестоматія: Т. 1.

Єрмолаєв В. М., Козаченко А. І. Органи влади і управління Української держави (друга половина XVII – XVIII ст.). Харків: Право, 2002. 176 с.

Переяславська рада 1654 р. Історіографія та дослідження. Київ: Смолоскип, 2003. 888 с.

Єрмолаєв В. М. Вищі представницькі органи влади в Україні: історія, теорія та практика. Харків: Право, 2017. 448 с.

Єрмолаєв В. М. Генеральний уряд. *Велика українська юридична енциклопедія*. Т.1. С. 199–200.

Кривцун І. С. Організація Запорізького козацтва – формування основ самоврядування в Україні. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2005. Вип. 29. С. 241–247.

Антонович В. Б. Коротка історія Козаччини. Київ: Україна, 2004. 304 с.

Журавель М. В. Основні риси та принципи судового процесу в Гетьманщині другої половини XVII століття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 33–40.

Заруба В. М. Козацька старшина гетьманської України: огляд джерел літератури. *Право і суспільство*. 2011. № 1. С. 30–35.

Т е м а 3. Кодифікація права України у XVIII ст.

П л а н

1. Причини і загальна характеристика кодифікації права.
2. «Права, за якими судиться малоросійський народ»:
 - а) підготовка, структура і зміст збірника;

б) поняття і види злочинів за збірником законів;
в) апеляційна форма перегляду судових рішень за збірником законів .

3. «Процес короткий...», «Суд і розправа в правах малоросійських»,

«Книга – Статут та інші права малоросійські», «Екстракт малоросійських прав».

4. «Екстракт з указів, інструкцій та установлень».

5. Значення кодифікації права.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Підручник.

Хрестоматія: Т. 1.

Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. / за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: НАН України, 1997.

Козаченко А. Державне право України другої половини XVII – початку XVIII ст. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2004. № 4 (39). С. 47–53.

Єрмолаєв В. М. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. *Велика українська юридична енциклопедія*. Т.1. С. 595–597.

Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.): навч. посібник / І. Й. Бойко. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 408 с.

Мірошніков І. Ю. Судове слідство в апеляційній інстанції: монографія. Харків: Право, 2007. 192 с.

Т е м а 4. Селянська реформа 1861 р. і судова реформа 1864 р. в Україні

П л а н

1. Причини і передумови скасування кріпосного права.
2. Маніфест Олександра II про скасування кріпосного права.

3. Загальне положення про селян, що вийшли з кріпосної залежності.

4. Місцеві положення про поземельний устрій поміщицьких селян України, їх реалізація.
5. Наслідки селянської реформи.
6. Причини судової реформи.
7. Підготовка судової реформи.
8. Судоустрій за Судовими статутами.
9. Прокуратура, адвокатура.
10. Особливості введення в дію Судових статутів в Україні.
11. Значення судової реформи.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Підручник.

Хрестоматія: Т.1.

Гончаренко В. Д. Право України під час її перебування у складі Російської імперії: *Правова система України: історія, стан та перспективи*. у 5 т. Харків, 2008. Т.1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. С. 304–372.

Кириченко В. Є. Селянська реформа 1861 р. *Велика українська юридична енциклопедія*. Т.1. С. 663–666.

Мельник О. О. Правове підґрунтя аграрної реформи 1861 р. *Електронний журнал «Порівняльно-аналітичне право»*. Ужгород. 2019. № 4. С. 41–43.

Реєнт О. П. До проблеми скасування кріпосного права в 1861 р. *Український історичний журнал*. 2011. № 1. С. 34–51.

Середа О. В. Судова реформа 1864 р. *Велика українська юридична енциклопедія*. Т.1. С. 711-716.

Максимов О. Умови та специфіка запровадження судової реформи 1864 р. на Правобережній Україні. *Волинські історичні записки*. 2010. Т. 5. С. 49–56.

Обрусна С. Ю. Формування корпусу суддів за судовою реформою 1864 р. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 4 (12). С. 148–159.

Рум'янцев В. О. З історії підготовки судової реформи 1864 р. в Росії. *Вісник Луганського державного університету*

внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. 2014. № 2. С. 23–31.

Рум'янцев В. О., Середа О. В. Незалежність та інстанційність судової системи за судовою реформою 1864 р. (до 150-річчя судової реформи 1864 р.). *Вісник Національної академії правових наук*. 2014. № 3 (78). С. 84–94.

Савуляк Р. Організація, структура та правовий статус органів прокуратури Російської імперії за судовою реформою 1864 р. в українських губерніях. *Вісник Львівського університету. Серія: юридичні науки*. 2009. Вип. 48. С. 60–65.

Самойленко О. О. Реалізація судової реформи 1864 р. в Україні: етапи і проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 23–27.

Стеценко Н. С. Практична діяльність судових приставів за Судовими статутами 1864 р. *Проблеми законності*. Вип. 106. С. 174–182.

Шигаль Д. А. Специфіка освітнього цензу, встановленого Судовими статутами 1864 р. для мирових суддів. *Проблеми законності*. 2010. Вип. 108. С. 29–35.

Тема 5. Зміни в суспільному, державному ладі і праві в Україні на початку ХХ ст.

П л а н

1. Економічний розвиток України на початку ХХ ст.
2. Особливості суспільного ладу України на початку ХХ ст.
3. Революція 1905–1907 рр. у Російській імперії: причини, етапи, наслідки.
4. Створення Державної думи. Проект Булігіна.
5. Маніфест від 17 жовтня 1905 р.
6. Виборчий закон до Державної думи від 11 грудня 1905 р. Представництво українських губерній у Державній думі.
7. Основні державні закони від 23 квітня 1906 р.
8. Аграрна реформа П. А. Столипіна 1906 р. та її вплив на суспільно-економічний розвиток українських губерній.

9. Державний переворот 3 червня 1907 р.
10. Значення подій 1905-1907 рр. для державно-правового розвитку українських земель.

Список літератури

- Підручник.
Хрестоматія: Т.2.
Ботушанський В. М. Перегук революції. До 100-річчя Першої російської революції 1905-1907 рр. *Український історичний журнал*. 2005. № 4.
Васильківський Л. Роздуми на схилі життя (спогади революції 1905 р. в Києві). *Хроніка 2000*. 2002.
Гончаренко В. Д. Зміни в системі центральних органів влади Росії внаслідок буржуазно-демократичної революції 1905-1907 рр. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2005. № 2. С. 51–64.
Єрмолаєв В. Про українське представництво в Державній думі Російської імперії третього та четвертого скликань. *Вісник Академії правових наук України*. Харків, 2006. № 1. С. 53–60.
Єфремова Н. В. Проекти конституційної реформи в Російській імперії початку XIX ст.: їх характеристика та значення. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2012. № 1028: Серія «Право». С. 77–80.
Зінченко О. В. Законодавча діяльність Державної ради Російської імперії (1906–1917 рр.) Харків: НТМТ, 2010. 180 с.
Зінченко О. В. Основні державні закони Російської імперії 1906 р. – конституція чи «конституційний костюм» самодержавства? *Проблеми законності*. Харків, 2011. Вип. 114. С. 26–36.
Коваленко Л. Висвітлення українського питання в Державних думках Російських імперіях на сторінках преси. *Право України*. 2003. № 9.
Козинець О. Основні закони Російської імперії 1906 року: історико-правовий аналіз. *Підприємництво, госп-во і право*. 2011. № 11. С. 17–20.

Кудинов О. А. Правовой статус Государственной Думы и Государственного Совета Российской империи в 1906–1917 гг.: парламентское правление или псевдоконституционализм? *История государства и права*. 2004. № 4. С. 2–5.

Коник О. О. Селянські депутати з України в I і II Державних Думах Російської імперії. *Український історичний журнал*. 1995. № 1.

Т е м а 6. Універсали Української Центральної Ради

П л а н

1. Створення Української Центральної Ради:
 - а) створення Української Центральної Ради її склад;
 - б) перетворення Української Центральної Ради на представницький орган.
2. Універсали Центральної Ради:
 - а) 1 і 2 Універсали – боротьба за автономію;
 - б) 3 і 4 Універсали – побудова незалежної держави.
3. Конституція УНР 29 квіт. 1918 р.:
 - а) права та свободи громадян;
 - б) центральні та місцеві органи влади;
 - в) розподіл влади.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Підручник.

Хрестоматія з історії держави і права України: у 2 т.: навч. посіб. для студентів юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Т.2: Лютий 1917 р. – 1991 р. / уклад.: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожин, О. Д. Святоцький. Київ: Вид. Дім «Ін Юре». 2000. 728 с. (далі – Хрестоматія: Т.2.).

Власенко С. І. Конституція Української Народної Республіки 1918 р. як Основний Закон європейського зразка. *Право України*. 2017. № 11. С. 78–86.

Гончаренко В. Д. Конституція Української Народної Республіки 1918 р. – вінець законодавчої діяльності Української Центральної Ради. *Право України*. 2018. № 4. С. 11–24.

Гончаренко В. Утворення Української Народної Республіки як важливий етап на шляху до незалежності України. *Право України*. 2017. № 11. С. 32–39.

Єрмолаєв В. М. Історія вищих представницьких органів влади в Україні. Харків: Право, 2007. 280 с.

Єрмолаєв В. М. Організація і регламент діяльності Української Центральної Ради. *Право України*. 2017. № 11. С. 58–69.

Історія конституційного законодавства України / упоряд. Д. Гончаренко. Харків: Право, 2007. 256 с.

Копиленко О. Л., Копиленко М. Л. Держава і право України 1917–1920 рр. Київ: Либідь, 1997. 208 с.

Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Укр. письменник, 1993. 413 с.

Рум'янцев В. О. Українська державність у 1917-1922 рр. (форми і проблеми розбудови). Харків: Основа, 1996. 164 с.

Рум'янцев В. О. Методологічні проблеми історії дослідження державотворення за часів української революції (1917-1921 рр.). *Правова доктрина України*: у 5 т. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я Тацій, О. Д. Святоцький, Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 888–932.

Рум'янцев В. О. Історичні та етнополітичні витоки Української Народної Республіки. *Право України*. 2017. № 11. С. 40–47.

Румянцев В.О. Утворення Української Центральної Ради та формування її представницького складу. *Право України*. 2017. № 3. С. 11–19.

Тищик Б. И. Західноукраїнська Народна Республіка (1918-1923). Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.

Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: у 2 т. Київ: Наук. думка. Т.1. 1996. 590 с.; Т.2. 1997. 424 с.

Тема 7. Українська держава за часів гетьмана П.П. Скоропадського та ЗУНР

П л а н

1. Державний лад української держави за часів гетьмана П.П. Скоропадського;
2. Законодавство української держави за часів гетьмана П.П. Скоропадського;
3. Створення Української Національної Ради (УНР);
4. Державний лад ЗУНР;
5. Акт злуки УНР та ЗУНР.

С п и с о к л і т е р а т у р и

- Підручник.
Хрестоматія: Т.2.
Єрмолаєв В. М. Історія вищих представницьких органів влади в Україні. Харків: Право, 2007. 280 с.
Історія конституційного законодавства України / упоряд. В. Д. Гончаренко. Харків: Право, 2007. 256 с.
Копиленко О. Л., Копиленко М. Л. Держава і право України 1917–1920 рр. Київ: Либідь, 1997. 208 с.
Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Укр. письменник, 1993. 413 с.
Рум'янцев В. О. Українська державність у 1917–1922 рр. (форми і проблеми розбудови). Харків: Основа, 1996. 164 с.
Рум'янцев В. О. Методологічні проблеми історії дослідження державотворення за часів української революції (1917–1921 рр.) // Правова доктрина України: у 5 т. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. С. 888–932.

Т е м а 8. Кодифікація законодавства України в період нової економічної політики

П л а н

1. Загальна характеристика засад нової економічної політики. Причини та завдання кодифікації права. Особливості її проведення в Україні.
2. Цивільний кодекс УСРР 1922 р.
3. Земельний кодекс УСРР 1922 р.
4. Кодекс законів про працю УСРР 1922 р.
5. Кримінальний кодекс УСРР 1922 р.

С п и с о к л і т е р а т у р и

- Підручник.
Хрестоматія: Т. 2.
Усенко И. Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР. Київ: Наук. думка, 1989.
Усенко І. Б. Україна в роки непу: доля курсу на революційну законність. Київ: Наук. думка, 1995.
Пиріг О. А. Неп: більшовистська політика імпровізації. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001.
Бондарев В. Е. Двойственный характер НЭПа в отношении частного. *История государства и права*. 2002. №1. С. 15–21.

Т е м а 9. Конституції УРСР 1937 і 1978 років

П л а н

1. Конституції УРСР 1937 та 1978 р.: розробка, прийняття, загальна характеристика.
2. Суспільний лад за Конституціями УРСР 1937 та 1978 року, порівняльна характеристика.
3. Державний лад за Конституціями:

а) вищі і центральні органи влади й управління та їх відмінності за Конституціями;

б) місцеві органи, суд та правоохоронні органи.

4. Особливості правового статусу УРСР і відмінності за Конституціями УРСР 1937 та 1978 років.

5. Зміни, що відбулися в основних правах і свободах громадян за Конституціями УРСР 1937 та 1978 років.

6. Декларативність статей Конституцій УРСР 1937 та 1978 років.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Підручник.

Хрестоматія: Т.2.

Гончаренко В. Організація та діяльність Верховної Ради УРСР за Конституцією Української РСР 1937 р. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 4 (51). С. 101–114.

Гончаренко В. Д. Верховна Рада УРСР за Конституцією Української РСР 1978 р. *Вісник Академії правових наук України*. Харків. 2008. № 1. С. 111–119.

Зайчук О. В., Вовк О. Й. Конституція УРСР 1978. *Велика українська юридична енциклопедія*. Т.1. С. 404–407.

Гончаренко В. Д. Укрепление командно-административной системы управления и ее негативное влияние на общественно-политическую жизнь Украины (середина 60-х – начало 80-х гг.). *Проблемы законности*. 1995. Вып. 30. С. 68–74.

Т е м а 10. Проголошення незалежності України у 1991 році та початок розбудови української держави

П л а н

1. Проголошення незалежної України 24 серпня 1991 р. та історичне значення цієї події.

2. Правова база організації та діяльності державного апарату у перші роки незалежної України (1991 – середина 1996 рр.).

3. Особливості реформування українського законодавства у перші роки незалежної України.

4. Розробка й прийняття Конституції України 1996 р., її загальна характеристика.

5. Державно-правове будівництво на засадах Конституції України 1996 р.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Підручник.

Хрестоматія: Т.2.

Алексєєв Ю. М., Кульчицький В. І., Слюсаренко А. Г. Україна на зламі історичних епох: Державотворчий процес 1985 – 1999 рр. Київ: ЕксОб, 2000. 295 с.

Гончаренко В. Правовий статус Верховної Ради України за Конституцією України 1996 року. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 77–87.

Гончаренко В. Правовий статус Президії Верховної Ради України за часів перебудови і у перші роки незалежної України. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 45–56.

Іванченко Р. П. Українська державність в 20-90-х рр. Київ: МІЛП, 2000. 255 с.

Кульчицький В. С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції: навч. посібник. Львів: Вид. юрид. ф-ту Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2007. 96 с.

Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / за ред. І. Б. Усенка. Київ: Наук. думка, 2014. 501 с.

Сухонос В. В. Організація і діяльність прокуратури в Україні: історія і сучасність: монографія. Суми: ВДТ «Унів. кн.», 2004. 348 с.

Український парламентаризм: минуле і сучасне / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Парлам. вид-во, 1999. 368 с.

Футей Б. Становлення правової держави: Україна 1991–2001 рр. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 288 с.

Навчальне видання

Електронне видання

**ТЕМИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
УКРАЇНИ**

І семестр 2020/2021 н.р.

відповідно до наказу ректора
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
№ 373–с від 27.08.2020 року
«Про навчальний процес у 2020-2021 навчальному році»
(змінені)

для студентів 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 «Право»
спеціальності 081 «Право»

У к л а д а ч і А.О. Булгаков; В.М. Єрмолаєв
К.М. Лісогорова; А.А. Омарова
Ю.М. Походзіло; В.О. Рум'янцев
І.М. Скуратович; Н.С. Стеценко
Н.О. Харасик; Д.А. Шигаль

Відповідальний за випуск *В.Д. Гончаренко*

Редактор *Л. В. Русанова*
Комп'ютерна верстка *А. В. Старжинської*